مسئولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

لیکوال: سراج الحق ببرک زی ځدراڼ

۲۰۲۶/۱۰/۲۴

د امیر عبدالرحمن خان شاهي خریطه

د نولسمې پېړۍ ډیپلوماتیکو تشریفاتي القابو او شاهي هنرونو تاریخي څېړنه

سریزه

په نولسمه پېړۍ او د شلمې پېړۍ په لومړیو کلونو کې د افغانستان د شاهي دولت او د برتانوي هند د ګورنر جنرالانو او وایسرایانو ترمنځ رسمي مکاتبات د دواړو لورو د سیاسي اړیکو، ډیپلوماتیکو دودونو او تشریفاتي مناسباتو د مطالعې لپاره مهم تاریخي اسناد دي. دغه مکاتبات یوازې د پیغامونو د لېږد وسیلې نه وې، بلکې د دولتونو د سیاسي دریځ، د واکمنانو د مقام، د متقابل درناوي او د هغه وخت د سیاسي فرهنګي اړیکو ځرګندونه هم کوي. په دغو اسنادو کې د القابو انتخاب، د عبارتونو جوړښت، د لیک ژبه او بڼه د مخاطب د سیاسي او اداري حیثیت د ځرګندولو لپاره ځانګړې اهمیت درلود.

د رسمي مکاتباتو په جوړښت کې د عربي او فارسي ژبو تشریفاتي عبارتونو، د نثر مسجع ترکیبونو او مبالغه امیزو القابو کارول د لیکوالۍ د دود یوه مهمه برخه وه. دا ډول عبارتونو یوازې ادبي ښکلا نه لرله، بلکې د مخاطب د مقام د پېژندنې، د رسمي مناسباتو د تنظیم او د سیاسي درناوي د ځرګندولو دنده یې هم ترسره کوله. له همدې امله، د دغو القابو ژبنۍ او تاریخي تحلیل د هغه وخت د ډیپلوماتیک فرهنګ، سیاسي اړیکو او د شاهي دولت د تشریفاتي نظام د درک لپاره ارزښتناک دی.

په تاریخي اسنادو کې د یوه شاهي لیک ارزښت یوازې د هغه په لیکلي متن پورې محدود نه وي. د لیک کاغذ، خطاطۍ، مهر، لاسلیک، تذهیب، تزئین او د سند د وړاندې کولو طریقه هم د خپل وخت د هنري ذوق، اداري نظم او سیاسي تشریفاتو په اړه ما لومات وړاندې کوي. کله چې دغه عناصر په ګډه وڅېړل شي، سند له یوې ساده لیکلي پاڼې څخه د تاریخي او هنري مطالعې په یوه مهمه سرچینه بدلیږي.

د دې څېړنې اصلي موضوع د امیر عبدالرحمن خان له نوم سره تړلې هغه شاهي خریطه ده، چې د موجودو مالوماتو له مخې، د برتانوي هند وایسرای لارډ جورج ناتانیل کرزن ته استول شوې وه. دغه اثر د رسمي مکاتباتو تر څنګ د خطاطۍ، مېناتورۍ، تذهیب، تزئیني هنرونو او شاهي تشریفاتو د مطالعې زمینه هم برابروي. له همدې امله، د دې خریطې څېړنه یوازې د یوه تاریخي سند د پېژندنې هڅه نه ده، بلکې د هغې دورې د سیاسي اړیکو او هنري دودونو ترمنځ د تړاو د روښانولو یوه هڅه هم ده.

د دې څېړنې موخه دا ده چې د خریطې په متن کې د کارول شویو تشریفاتي القابو ژبنی جوړښت، لغوي مفهوم او ډیپلوماتیکه دنده وڅېړي؛ همدارنګه، د سند ظاهري بڼه او هنري ځانګړتیاوې د هغه د تاریخي چاپېریال په رڼا کې وارزوي. په دې توګه، څېړنه هڅه کوي چې د شاهي مکاتباتو په وسیله د واک، سیاسي حیثیت، رسمي درناوي او هنري بیان ترمنځ اړیکه ځرګنده کړي.

د دغو تاریخي بېلګو له ډلې یوه د افغانستان د امیر عبدالرحمن خان هغه شاهي خریطه ده، چې د نولسمې پېړۍ په وروستیو کې د هند وایسرای لارډ جورج ناتانیل کرزن ته استول شوې وه. دغه اثر یوازې یو رسمي لیک نه دی، بلکې د لیکوالۍ، خطاطۍ، مېناتورۍ، تذهیب، توکر اوبدلو او شاهي تشریفاتو یوه په زړه پورې مجموعه ده.

د دې خریطې تاریخي ارزښت په دې کې نغښتی دی چې موږ ته د امیر عبدالرحمن خان د واکمنۍ د دورې د رسمي مکاتباتو د جوړښت او د شاهي هنر د کارونې په اړه یوه عیني بېلګه وړاندې کوي.

د دې مواد د لا زیاتو مطالعې لپاره په لندن کې د بریتانیا ملي کتابتون او د قطر هیواد ډیجیټل کتابتون ته باید مراجعه وشي. له کوم ځایه چې د رسالې یا خریطې په اړه مواد او مالومات ترلاسه شوي دي.

د دې څېړنیزې لیکنې په ضمیمه کې لاندې لس انځورونه شامل دي، چې هر یو یې د لوستونکو د لا ښې پېژندنې او اسانه مراجعې په موخه په جلا شمېرې په نښه کړی دي.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په ځیر و لولئ

زما ليکوال موخه د امير عبدالرحمن خان د شاهي سلطنتي خربطي پر پټه ليکل شويو القابو ته يوه لنډه تحليلي کتنه ده؛ په ځانګړي ډول د مرسل (ليږونکي) او مرسل‌اليه (ليک ترلاسه کوونکي) لپاره د کارول شويو القابو مانا، د هغوی ترتيب او تاريخي اهميت روښانول دي. په دې ترڅ کې هڅه کوم چې ځرګنده کړم ولې دغه القاب په همدې ځانګړي ترتيب کارول شوي، هر يو څه مفهوم لري او د هغه وخت د سياسي، ډيپلوماتيکو او درباري دودونو له مخې څه اهميت ځرګندوي. همدارنګه، د دغو دوو ليکونو موخي او د ليکوال او مخاطب ترمنځ د اړيکو ځرګنوالی په لنډه او روښانه توګه تشريح شي، څو لوستونکي وکولای شي د خربطي پر پټه ليکل شوي متن يوازې د نومونو او القابو د يوې ټولګې په توګه ونه ګوري، بلکې د هغه وخت د شاهي مکاتباتو د دودونو او ډيپلوماتيکو اړيکو په رڼا کې يې هم درک کړي.
د هغې دورې په رسمي او ډيپلوماتيکو مکاتباتو کې کارول شوي تشريفاتي القاب خورا بډايه کولتوري، ژبني او سياسي ارزښت لري. په لاندې ډول د دغو ټولو القابو او اصطلاحاتو يوه هر اړخيزه تحليلي او څېړنيزه ليکنه وړاندې کيږي:

د افغانستان د ډيپلوماتيکو ليکونو يا خربطې د ليرلو شاهي هنر، د امير عبدالرحمن خان پاچاهي په دور کې د ډيپلوماتيکو اسنادو، تشريفاتي القابو کارولو لغوي تحليلي ارزوني يوه هڅه

په شاهي او ډيپلوماتيکو مکاتباتو کې تشريفاتي القاب نه يوازې د مخاطب د پېژندني وسيله وه، بلکې د هغه د سياسي مقام، ټولنيز حيثيت او درناوي د کچې ځرګندونه يې هم کوله. د دغو القابو په ټاکنه او کارونه کې د عربي او فارسي ژبو ادبي دودونو، د درباري ليکوالی اصولو او سيمه ييزو تشريفاتي رواجونو ځرګند اغيز ليدل کيږي. په دې برخه کې هڅه کيږي، چې د يادو القابو لغوي ماناوې، مفهومي اړخونه او په شاهي او ډيپلوماتيکو مکاتباتو کې د هغوی د کاروني ځرګنوالی وڅېړل شي.
د ډيپلوماتيکو تشريفاتي القابو لغوي او مفهومي تحليل په دې برخه کې هڅه کيږي، چې د امير عبدالرحمن خان د واکمنۍ پر مهال په شاهي خربطه او ډيپلوماتيکو مراسلو يا مکاتباتو کې د کارول شويو تشريفاتي القابو لغوي او مفهومي اړخونه وڅېړل شي. تشريفاتي القاب په شاهي او ډيپلوماتيکو ليکنو کې يوازې د مخاطب د پېژندني وسيله نه وه، بلکې د هغه د سياسي مقام، ټولنيز حيثيت او د دربار په تشريفاتي نظام کې د موقعيت د ځرګندولو مهمه وسيله هم ګڼل کېده. د دغو القابو په ټاکنه او کارونه کې د عربي او فارسي ژبو ادبي او ديواني دودونو، د درباري ليکوالی اصولو او سيمه ييزو تشريفاتي رواجونو اغيز ځرګنديږي.
د ۱۸۹۹ کال د جنوري د ۱۱مې نېټه، چې د چهارشنبې له ورځې چې,, د ۲۸ ماه شعبان اعظم ۱۳۱۶ کال هجري,, سره سمون لري. د امير عبدالرحمن خان له خوا د لېږل شوي رسمي مکتوب يا شاهي خربطې د متن څېړنه د هغمهال د رسمي ژبې، درباري تشريفاتو او سياسي اړيکو د ماهيت په درک کې مرسته کوي. لارډ جورج ناتانيل کرزن د۱۸۹۹–۱۹۰۵ کلونو ترمنځ د هند نايب السلطنه يا وايسراى و.
تاسو دغه متن ,, از طرف امير صاحب بهادر ضيا و ملته والدين پادشاهٔ خود مختار مملکت افغانستان و حدودات متعلقه ان,, په دويم نمبر انځور کې کتلي شي. په دې رسمي سند کې د راغلو دوو عبارتونو لغوي، مفهومي او سياقي تحليل د دې امکان برابروي چې د تشريفاتي القابو د کاروني موخې او د هغوی سياسي او ټولنيزې دندې په روښانه توګه وڅېړل شي.
لاندې تحليل د سند په نقل شوي متن کې د راغلو عبارتونو پر بنسټ وړاندې کيږي. د هر لقب د دقيقي لغوي مانا، مفهومي دلالت او تاريخي ارزښت د تثبيت لپاره اړينه ده، چې د اصلي سند لوستنه، املا، نحوي جوړښت او د عبارتونو سياقي جوړښت په دقت وڅېړل شي. همدارنګه، د القابو تفسير بايد د نولسمې پېړۍ د افغانستان د درباري او ډيپلوماتيکو دودونو په رڼا کې ترسره شي، څو د هغوی تاريخي مانا له معاصري اصطلاح کاروني سره ګډه نه شي.
۱. عظمت و جلالت مآب لغوي مانا: د فرهنګ فارسي توضع له مخې ,,عظمت,, د لويې او لوړ مقام، ,,جلالت,, د شان، دبدبې، عزت لرلو او شکوه، او ,,مآب,, د عربي اصل له مخې د رجوع يا نسبت مفهوم لري. په تشريفاتي اړيکو کارولو کې د ,,عظمت و جلالت مآب,, ترکيب د لوړ مقام او درانه شان عزت لرونکي شخصيت لپاره د درناوي ځرګندونه کوي.
ډيپلوماتيک کارونه يا ماموريت: د دې ډول لقب کارول د مخاطب د لوړ سياسي او اداري حيثيت په رسميت پېژندلو کې ونده لري. په اړوند سند کې دغه عبارت د برتانوي هند وايسراى لارډ کرزن لپاره کارول شوی، دا د هغه د رسمي مقام د درناوي او د مکاتبې د تشريفاتي چوکاټ د رعايت نښه ګڼل کېدای شي. دا لقب د دې لپاره کارول کېده چې مخاطب,, لارډ کرزن,, ته دا احساس ورکړي، چې د هغه اداري او سياسي رتبه خورا لوړه او د درناوي وړ ده. البته، د دې لقب سياسي اهميت بايد د سند له ټول متن او د دواړو لورو د مکاتباتو له دود سره په تړاو کې وارزول شي.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بنې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

۲. رفاعت و مناعت مآب لغوي مانا: ,,رفاعت,, د لوړوالي او لوړ مقام یا عالي رتبه مفهوم لري، او,,مناعت,, د عزت، سربلندی او لوړ حیثیت مانا ورکوي. د ,,مآب“ له کلمې سره یو ځای، دغه ترکیب د لوړ مقام او درانه حیثیت لرونکي مخاطب د ستاینې لپاره کارېدلی شي.
ډیپلوماتیکه ماموریت: دا عبارت د مخاطب د سیاسي او اداري منزلت د څرګندولو لپاره تشریفاتي ارزښت لري. د داسې لقب کارول ښیي چې په رسمي مکاتباتو کې د مخاطب د مقام یادونه یوازې یوه ژبنۍ اړتیا نه وه، بلکې د درناوي او رسمي مناسباتو د تنظیم یوه برخه هم وه.
یادونه: په دې برخه کې د ,,مآب,, بڼه د اصلي سند له لیکدود سره باید پرتله شي؛ ځکه په نقل شوي متن کې د دې کلمې بڼه د ,,ایاب,, په توګه هم راغلې ده او د دقیقې لوستنې اړتیا لري.
۳ .نواب مستطاب القاب لغوي مانا: ,,نواب,, په تاریخي او سیمه ییز استعمال کې د یوه لوړپوړي چارواکي، سیمه ییز واکمن یا د درناوي وړ شخصیت لقب و. ,,مستطاب,, د غوره، نیکو، خوښ، ښایسته او د ستاینې وړ مفهوم لري. یا هغه څوک چې د خلکو په منځ کې ځانګړي درناوي لري یا د خلکو په منځ کې مقام یا حیثیت لري. ,,القاب,, د لقبونو جمع ده. د دې عبارت بشپړ مفهوم د سند د نحوي جوړښت او د کلمو د دقیق ترتیب له مخې ټاکل کېږي.
ډیپلوماتیکه کارونه: د ,,نواب,, په څېر لقبونه د هند مغولي درباري او هند اداري تشریفاتو په دود کې ځانګړی ځای درلود. خو دا باید له عمومي دود څخه په اټومات ډول دې پایلې ته ونه رسېږي چې هر برتانوي ګورنر جنرال یا وایسرای په همدې لقب یادېده. په دې ځانګړي سند کې د عبارت د دندې د روښانولو لپاره اړینه ده چې د مخاطب بشپړ نوم، نور القاب او د لیک د پیل او پای عبارتونه په ګډه وڅېړل شي. د نواب کلمه د هند په تاریخ او سلطنتونو کې یو مهم سیاسي او افتخاري لقب و. په اصل کې د مرستیال یا استازی په مانا دی. په هند کې برتانوي ګورنر جنرالانو ته د هند د کولتوري دودونو له مخې "نواب" هم ویل کېدل، ترڅو د هغوی قانوني او سیمه ییز مشروعیت ثابت شي.
۴ .مشحون از احترام و محبت توأم لغوي مانا: ,,مشحون,, په عربي کې د ډک یا مالامال په مانا دی. ,,احترام,, د درناوي، ,,محبت,, د مینې او ,,توأم,, د یوځایوالي مفهوم لري. په ټولیزه توګه، دغه عبارت د ژورو، مخلصو، خو د درناوي وړ او دوستانه احساساتو د یو ځای څرګندولو لپاره کارول کیږي.
ډیپلوماتیکه ماموریت: په رسمي مکاتباتو کې د درناوي او محبت یادونه د لیک د ژبې د نرمولو او د اړیکو د دوستانه اړخ د څرګندولو وسیله کېدای شي. دا عبارت ښیي چې دا لیک یوازې یو وچ اداري امر نه دی، بلکې د دوستی، متقابل احترام او ډیپلوماتیک ښه نیت پر بنسټ ولاړ دی.
سره له دې، د داسې عبارتونو شتون په خپله د دواړو دولتونو ترمنځ د بشپړې سیاسي همغږۍ یا ژورې دوستۍ ثبوت نه ګڼل کېږي؛ ځکه تشریفاتي ژبه کله ناکله د رسمي مکاتبې د دود له مخې هم کارول کېږي.
۵ .والا مراتب لغوي مانا: ,,والا مراتب,, د لوړو درجو، رتبو، او مقامونو لرونکي، قدرمن شخص مفهوم څرګندوي.
ډیپلوماتیکه دنده: دغه ترکیب د مخاطب د لوړ اداري او سیاسي حیثیت د پېژندنې لپاره کارېدلی شي. د رسمي مکاتباتو په ژبه کې د رتبو او مقامونو یادونه د تشریفاتي ترتیب د رعایت یوه برخه وه. د دې لقب ځانګړی مفهوم هغه وخت ښه څرګندېږي، چې د مخاطب له نورو القابو او د سند له عمومي جوړښت سره پرتله شي.
۶ .صاحب بهادر لغوي مانا: د فرهنګ واژه له مخې ,,صاحب,, د درناوي او مالکیت یا مقام د څرګندولو کلمه ده، او ,,بهادر,, د زړور، اتل او غښتلي مفهوم لري. د ,,صاحب بهادر,, ترکیب په تاریخي هندي او سیمه ییز اداري استعمال کې د درناوي له القابو څخه و.
ډیپلوماتیک رول: د دې لقب کارول د هغه وخت د تشریفاتي ژبې او سیمه ییزو اداري دودونو د اغېز د مطالعې لپاره مهم دي. په سند کې دغه لقب برتانوي چارواکي ته کارول شوی، د ټکي مانا باید د هماغې دورې د رسمي مکاتباتو او د مخاطب د مقام په رڼا کې وڅېړل شي. یوازې د لقب له شتون څخه دا نتیجه نه شي اخیستل کېدای چې موخه یې حتماً د دوی د پوځي ځواک ستاینه وه.
۷ .فرمانفرما یا فرمانروا هند برتانوي، لغوي مانا: ,,فرمانفرما,, په فارسي کې د فرمان ورکوونکي، امر کوونکي یا د واک د اعمالو د مشر مفهوم لري. تحلیل او مانا: دا د واکمن او د امر د چلوونکي په مانا دی. دا تر ټولو عملي لقب دی چې د لارډ کرزن حقیقي سیاسي دنده ,,چې د ټول هند پر خاوره یې واکمني و,, را په ګوته کوي.
ډیپلوماتیکه دنده: په شاهي او اداري ژبه کې دغه لقب د لوړ واک او اجرائیوي صلاحیت د څرګندولو لپاره کارېدلی شي. دلته په اړوند سند کې دغه ټکی د لارډ کرزن له نوم سره راغلی، د هغه د رسمي دندې او تشریفاتي مقام د بیان یوه برخه ګڼل کېدای شي. خو د دې لقب تاریخي دنده باید د سند له اصلي عبارت او د هغه وخت له اداري اصطلاحاتو سره په پرتله کولو تثبیت شي.
۱.۲ .د استونکي د القابو سیاسي او حقوقي مفهوم ارزښت

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکي په ځیر و لولئ

د شاهي مکاتباتو په تحلیل کې یوازې د مخاطب القاب مهم نه دي؛ د استونکي د لقبونو ارزونه هم د سیاسي هویت، واکمنۍ او مشروعیت په اړه مهمې پوهنتنې راپورته کوي. د اوسپنیز امیر عبدالرحمن خان له نوم سره تړلي رسمي لقبونه، په ځانګړي ډول د دین، ملت، پاچاهۍ او قلمرو یادونه، د هغه وخت د شاهي دولت د ځان پېژندنې د مطالعې لپاره مهم مواد برابروي.

۲ .ضیاء الملة و الدین، لغوي مانا:,,ضیاء,, د دین رڼا او ځلا، ,,الملة,, د ټولنې یا ملتپال، او ,,دین,, د دیني نظام مفهوم لري. په ټولیزه توګه، دغه لقب د ملت او دین، ایمان د رڼا یا وياړ مفهومونه څرګندوي.

سیاسي او تشریفاتي مفهوم: د دغه لقب کارول د واکمن د دیني او ټولنیز حیثیت د څرګندولو له دود سره تړاو لرلای شي. په شاهي مکاتباتو کې د دین او ملت یادونه د واکمن د مشروعیت د رسمي بیان یوه برخه کېدای شي. خو دا چې دغه لقب په کومه کچه د امیر عبدالرحمن خان په رسمي عنوانونو کې ثابت او عام و، باید د هغه د نورو مستندو فرمانونو، لیکونو او رسمي اسنادو له مخې وڅېړل شي.

له تحلیلي پلوه، د دې لقب ارزښت په دې کې نغښتي دی، چې د واکمنۍ د سیاسي مقام تر څنګ د دیني او ټولنیز هویت د څرګندولو ژبه هم وړاندې کوي او دغه لقب د هیواد نظم او دیني چارو سمبالښت یا سمون له امله ورکړل شوی و. په هر حال، د لقب شتون په یوازې ځان د واکمن د عملي سیاستونو یا د دیني مشروعیت د ټولنیز منل کېدو بشپړ ثبوت نه دی. ضیاء الملة و الدین دا د امیر عبدالرحمن خان رسمي شاهي لقب و. په داسې حال کې چې د برتانیا وایسرای ته د دنیوي او مادي ځواک القاب (عظمت، رفاعت، بهادر) ورکړل شوي، امیر ځان ته د روحاني او دیني مشروعیت لقب غوره کړی. دا په دې مانا وه چې امیر نه یوازې د خپلې خاورې واکمن دی، بلکې د مسلمانانو د دیني ارزښتونو ساتونکی هم دی.

۲.۲ .پادشاه خودمختار مملکت افغانستان و حدودات متعلقه آن

دا امیر عبدالرحمن خان تر ټولو مهم هینونکي او د پامور ستراتیجیک لقب دی. په داسي حال کې چې د ۱۸۷۹ کال د ګندمک له تړون وروسته د افغانستان بهرنی سیاست د برتانیا تر اغېز لاندې و. امیر عبدالرحمن خان په دغه لیک کې په خورا هوښیارۍ او ځیرکتیا سره او په زغرده ځان ته د,, پادشاه خود مختار,, (بشپړ خپلواک پاچا) خطاب کړی دی. دا د دې ښودنه کوي، چې افغان امیر په هیواد دننه کې د برتانیا ښکېلاک هیڅ ډول مداخله نه منله او د افغانستان په ټولو جغرافیایي حدودو باندې یې خپل مطلق حاکمیت اعلانولو په مانا وه.

لغوي مانا: ,,پادشاه خودمختار,, د خپلواک واکمن یا پاچا مفهوم لري، او,,مملکت افغانستان و حدودات متعلقه آن,, د افغانستان د دولت او اړوندو حدودو یادونه کوي. د عبارت بشپړ مفهوم د اصلي سند د لیکدود او د کلمو د دقیق ترتیب له مخې باید تثبیت شي. ,,پادشاه خودمختار,, هغې پاچا ته ویل کیږي، چې پاچاهي بشپړ واک، مطلق حاکمیت او د کوم بل بهرني یا داخلي ځواک پورې تړلتیا یا اطاعت ونه لري.

سیاسي او حقوقي مفهوم: د افغانستان د پاچا په رسمي عنوان کې د ,,خودمختار,, اصطلاح د واکمنۍ او سیاسي حیثیت د بیان له اړخه د څېړنې وړ ده. دغه عبارت د دې پوهنتنې زمینه برابروي چې د امیر عبدالرحمن خان دولت په رسمي مکاتباتو کې خپل واک، قلمرو او سیاسي هویت څنګه بیانولو.

د نولسمې پېړۍ په وروستیو کې د افغانستان او برتانوي هند اړیکي د بهرني سیاست، سیمه ییزو سیالیو او د واک د حدودو له پېچلي وضعیت سره تړلي وې. له همدې امله، د دې لقب تحلیل باید د سند د نېټې، د هغه د مخاطب، د مکاتبې د سیاسي شرایطو او د دواړو لورو د رسمي دریځونو په رڼا کې ترسره شي. د لقب له استعمال څخه په مستقیم ډول دا پایله نه شي اخیستل کېدای چې افغانستان په ټولو برخو کې بشپړه بهرنۍ خپلواکي لرله، یا دا چې دغه عبارت په خپله د برتانوي نفوذ د نه منلو قطعي ثبوت دی. خو امیر عبدالرحمن خان رسماً برتانوي هند وایسرای ته داسې لیکلي دي.

په علمي تحلیل کې مهمه ده چې د سند رسمي ژبه د هغه وخت له سیاسي واقعیتونو سره پرتله شي. په دې توګه، څېړونکي کولای شي وښیي چې د واکمن د عنوانونو ژبه څنګه د دولت د حیثیت، قلمرو او سیاسي دریځ د بیان لپاره کارېدله، پرته له دې چې د یوه تشریفاتي عبارت مانا تر تاریخي شواهدو پراخه تعبیر کړي.

منځمهاله پایله

د تشریفاتي القابو لومړنی تحلیل څرګندوي چې د شاهي مکاتباتو ژبه د مخاطب د مقام د پېژندنې، د درناوي د څرګندولو او د رسمي اړیکو د تنظیم لپاره ځانګړې اهمیت درلود. د عربي او فارسي ژبو ترکیبونه، د رتبو یادونه او د واکمن د عنوانونو جوړښت د هغه وخت د ډیپلوماتیک فرهنګ د مطالعې لپاره مهمې نښې دي.

سره له دې، د دغو القابو تاریخي او سیاسي مانا یوازې د لغوي تشریح له لارې په بشپړ ډول نه شي روښانېدای. د اصلي سند کره لوستنه، د عبارتونو دقیق نقل، د نېټې تثبیت او له ورته تاریخي مکاتباتو سره پرتله کول اړین دي. په

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

ځانګړي ډول، د مخاطب او استوونکي د القابو پرتله کول کولای شي د رسمي درناوي، سیاسي حیثیت او شاهي هویت د بیان څرنګوالی روښانه کړي.
په دې اساس، د امیر عبدالرحمن خان شاهي خریطه د ژبني تحلیل تر څنګ د تاریخي، ډیپلوماتیک او هنري څېړنې وړ سند ګڼل کېدای شي؛ خو د هغې د سیاسي مفهوم په اړه وروستۍ پایلې باید د سند د بشپړ متن او نورو مستندو تاریخي شواهدو پر بنسټ وړاندې شي.

د سندونو محتوا او تاریخي پېژندنه

په دې تاریخي دوسیه کې دوه لیکونه، یوه کاغذي لفافه او یوه دوه ټوټه یي کځوړه لفافه شامل دي. دا اسناد د افغانستان د امیر، امیر عبدالرحمن خان او د برتانوي هند د لوړپوړي چارواکي، لارډ جورج ناتانیل کرزن، ترمنځ د لیک لېږد تاریخي بېلګې دي. د دغو اسنادو ارزښت یوازې په لیکلي محتوا پورې محدود نه دی، بلکې د هغه وخت د ډیپلوماتیکو اړیکو، لیک لېږد دودونو او د اسنادو د ساتنې د هنري طریقو په اړه هم مهم مالومات وړاندې کوي.

لومړی لیک: د امیر یو شخصي لیک یا خط

د دوسیې لومړی سند اووم نمبر انځور د خط په نوم ثبت شوی لیک دی، چې د یوه عادي لیک په مانا دی. دا یو شخصي لیک دی چې امیر عبدالرحمن خان لارډ جورج ناتانیل کرزن ته استولی دی. د سند په ثبت شویو مالوماتو کې د لیک نېټه د ۱۳۱۳ هجري قمري کال د صفر المظفر میاشتي ۱۹مه ښودل شوې، چې له ۱۸۹۵ کال د اګست له ۱۱مې سره برابره ګڼل شوې ده. دارالسطنته کابل افغانستان او دولتی مهر لګیدلي او د امیر لاسلیک پرې لیدل کیږي.
امیر عبدالرحمن خان په دې لیک کې د لارډ کرزن د واده کولو مبارکي لیکي او د هغه د میرمنې ورلیرلي شوي انځورونو ټولګه، د هغه د میرمنې عسکونه د علم قیافي او د خپلې تجربې له اړخه په شاهانه مؤدبانه بڼه کې ارزوي. همدارنګه د یوه ,,جادویي څراغ,, *(Magic Lantern)* د لېږلو له امله هم په کې مننه کوي. د نقشي ښودلو جادویي څراغ یا د انځورونو د ښودلو یوه پخوانۍ نوري وسیله وه چې د انځورونو د لوی ښودلو لپاره په کارېده.
لیک په فارسي ژبه، پر یوه لوی، سپین او په هنري ډول سینګار شوي کاغذ لیکل شوی دی. د لیک په پای کې یو ګرد تور مهر لګېدلی چې د افغانستان د امیر نوم پرې ثبت یا حک شوی دی.

دویم لیک: رسمي مراسله او د شاهي خریطې دود

د دوسیې دویم لیک خرېطه یا ,,مراسله,, په نوم یاد شوی، چې د لیک لېږد یوه ځانګړې بڼه ده. دا لیک له یوې کاغذي لفافي (د لومړني پانه انځور) او یوې دوه ټوټه یي کځوړه یي لفافي سره یوځای د خریطې په نوم پېژندل کېږي.
خریطه د رسمي لیک لېږد هغه دودیزه بڼه وه چې د یوه لوړپوړي واکمن یا دولتي مقام له لوري بل لوړپوړي مقام ته د لیک د لېږلو لپاره کارول کېده. دا ډول لیکونه به په ځانګړو پوښونو او لفافو کې ساتل کېدل؛ په ځینو مواردو کې به یې پوښونه له وریښمو او نورو ظریفو توکو جوړېدل او د لیک د سپارلو او ترلاسه کولو پر مهال به ځانګړي تشریفات ترسره کېدل. له همدې امله، خریطه یوازې د لیک د لېږد وسیله نه وه، بلکې د لېږونکي د مقام، د اړیکو د رسمي ماهیت او د لیک د ارزښت څرګندونه یې هم کوله.
د دې خریطې په ټولګه کې شامل دویم لیک هم یو رسمي لیک دی چې امیر عبدالرحمن خان لارډ کرزن ته استولی دی. د سند په ثبت شویو مالوماتو کې یې نېټه د ۱۳۱۶ هجري قمري کال د رمضان میاشتي دویمه یا في یوم یکشنبه شهر رمضان المبارک,, ښودل شوې او له ۱۸۹۹ کال د جنورۍ له ۱۵مې سره برابره ګڼل شوې ده.
امیر په دې لیک کې د لارډ کرزن هغه پخوانۍ مراسله یادوي چې ترلاسه کړې یې وه. په هغې کې کرزن د برتانوي هند او افغانستان ترمنځ د پیاوړو اړیکو پر اهمیت ټینګار کړی و او هغه لاملونه یې هم تشریح کړي دي، چې د امیر په نوم د ده د لیک د ناوخته رسېدو سبب شوي وو.
امیر عبدالرحمن خان د پخواني لیک د محتوا له یادولو وروسته، لارډ کرزن ته د هغه د نوي مقام د ترلاسه کولو مبارکي وایي. نوموړی په خپله مراسله کې د دواړو لورو ترمنځ د اړیکو پر پیاوړتیا او د دوستانه مناسباتو پر دوام ټینګار کوي.
د دویم لیک د لومړۍ پاڼې په پورتنۍ برخه کې د انګلیسي ژبې په لیکدود یوه نېټه هم په سور رنګ ثبت شوې ده: د ۱۸۹۹ کال د جنورۍ ۲۳مه. دا نېټه د سند د ثبت او تاریخي ارزونې لپاره ځانګړی اهمیت لري، ځکه چې له لیک سره د تړلو نورو نېټو په پرتله توپیر لري.
دواړه لیکونه په فارسي ژبه، پر لویو، سپینو او په هنري ډول سینګار شویو کاغذونو لیکل شوي دي. د هر لیک په پای کې یو ګرد تور مهر لګېدلی، چې د افغانستان د امیر نوم پرې حک شوی دی. دغه مهرونه د اسنادو د رسمي ماهیت او له امیر لاسلیک سره د هغوی د تړاو مهمې نښې دي.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

د لومړي او دويم ليک ترمنځ توپير

د اسنادو د ثبت شوي نېټې، د ليکونو د بڼې او د لفافو د اندازو پرتله دا احتمال پياوړی کوي چې لومړی ليک د خريطې د اصلي ټولګې برخه نه دی. د دواړو ليکونو د نېټو ترمنځ د څو کلونو واټن شتون لري او همدارنګه د لومړي ليک د تاو شوي حالت او د کاغذي لفافې د اندازو ترمنځ توپير ښيي چې ښايي لومړی ليک په تېروتنه د دې دوسيې له نورو اسنادو سره يوځای کړل شوی وي او وروسته په همدې دوسيه کې ساتل شوی وي.

خريطه څه شی ده؟

خريطه د هغه ډول رسمي ليک، مراسلې يا مکاتبې نوم دی چې په ځانګړي تشريفاتي ترتيب کې به چمتو کېده او معمولاً به په يوه يا څو ځانګړو کڅوړو کې لېږل کېده. د عربي ژبې په اصطلاح کې "خريطه" هغه کڅوړې يا بوجۍ ته ويل کېږي چې له څرمنې، ورېښمو يا نورو موادو څخه جوړه شوې وي؛ دغه کلمه د نقشې مانا هم لري.
د اسلامي نړۍ مسلمانو واکمنانو په شاهي مکاتباتو کې خريطې د پېړيو په اوږدو کې ځانګړی ځای درلود. د دې اصطلاح تاريخي مفهوم يوازې کڅوړې ته نه محدودېږي، بلکې د ليک، پاکټ او محافظتي پوښونو هغه بشپړ ترکيب هم رانغاړي چې د رسمي پيغام د لېږد لپاره به په ګډه چمتو کېده.
د امير عبدالرحمن خان په دې ځانګړې خريطه کې يو درې مخيزه تشريفاتي ليک، کاغذي پاکټ، ورېښمين پوښ او د کرېبسکي يا پنبې د جال په څېر توکر څخه جوړه شوې بهرنۍ محافظتي کڅوړه شامل دي. د دغو توکو يوځايوالی د دې څرګندونه کوي چې په شاهي مکاتباتو کې د پيغام تر څنګ د هغه د وړاندې کولو ښکلا او هنري بڼې ته هم پاملرنه کېده.

امير عبدالرحمن خان او لارډ کرزن؛ د دوو سياسي مقامونو ترمنځ مکاتبه

په درېيم نمبر انځور کې د افغانستان د اوسپنيز امير، عبدالرحمن خان، هغه رسمي ليک ښودل شوی چې لارډ جورج ناتانيل کرزن ته يې استولی و. دغه ليک درې پاڼې لري؛ لومړی پاڼه يې په څلورم، دويمه پاڼه يې په پنځم او درېيمه پاڼه يې په شپږم نمبر انځور کې ليدل کېدای شي. د يادونې وړ ده چې لارډ جورج ناتانيل کرزن له ۱۸۹۹ څخه تر ۱۹۰۵ زېږديز کال پورې د هند وايسرای و.
دواړه شخصيتونه د سيمې د سياسي تاريخ په يوه مهم پړاو کې د واک او ډيپلوماتيکو اړيکو له بهير سره تړلي وو. په هغه وخت کې افغانستان د برتانوي هند او تزاري روسيې ترمنځ د ستراتيجيکو سياليو او د لويې لوبې په منځ کې ځانګړی جيوپوليټيک اهميت درلود. له همدې امله، د افغانستان او برتانوي هند ترمنځ رسمي مکاتبات يوازې اداري ليکونه نه وو، بلکې د سياسي اړيکو او متقابل دريځ څرګندولو وسيله هم وه.
د دې خريطې په اړه څېړنه موږ ته دا فرصت راکوي چې د رسمي مکاتبې تر سياسي اړخ هاخوا، د هغې د جوړولو هنري او تخنيکي بهير هم وپېژنو.

د خريطې ليک کاغذ کيفيت او د اوبو نښان

د خريطې ليک په فارسي ژبه پر ليکل شوی، د اوبو نښان لرونکو کاغذونو ليکل شوی دی. د څېړنې له مخې، ډېر احتمال شته چې دغه کاغذونه د ختيځ هند کمپنۍ له لارې پېرودل شوي او د امير عبدالرحمن خان د ماڼۍ په دارالانشاء کې د رسمي مکاتباتو لپاره ساتل کېدل او کارول کېدل. دارالانشاء هغه دفتر و چې د دولتي او رسمي ليکونو د ترتيب او ليکلو چارې په کې ترسره کېدې.
په اتم نمبر انځور کې د کاغذ پرمخ د يوه زمري انځور ليدل کېږي، چې په خپلو منګولو کې يې بيرغ نيولی دی. د دې انځور ترڅنګ د "Reliance" کلمه ليکل شوې ده، چې مانا يې "باور" يا "اتکا" ده. د نښان په چپ اړخ کې "JD & Co Ld/London" او په ښي اړخ کې "Croxley/No 693" ليکل شوي دي.
د دغو نښو له مخې، کاغذونه د لندن د جان ډيکنسن (John Dickinson) له شرکت سره تړاو لري؛ دغه شرکت د نولسمې پېړۍ د ليکلو د توکو له توليدوونکو او عرضه کوونکو څخه و. د "Croxley" نوم د دې شرکت له کاغذ جوړولو کارخونې سره تړاو لري.
دا جزئيات د دې ښکارندوی دي چې د شاهي مکاتباتو لپاره د کاغذ انتخاب هم ځانګړی اهميت درلود. د کاغذ کيفيت، نښان او سرچينه د هغه د توليد او سوداګريزې مخينې په اړه مالومات راکوي او د افغانستان د شاهي اداري د ليکلو د توکو له يوې مهمې بېلګې سره مو اشنا کوي.

لومړی پاڼه؛ د خطاطۍ او تذهيب هنري جوړښت

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

د خریطي لومړۍ پاڼه په څلورم نمبر انځور کې لیدل کېږي، چې د خپل ځانګړي ترتیب او تزئین له امله ځانګړې اهمیت لري. دا پاڼه په دریېو برخو وېشل شوې ده: په پورتنۍ برخه کې ګل بوټي میناتوري تزئین، په منځنۍ برخه کې د لیک اصلي متن او په ښي اړخ کې حاشیه لیدل کېږي.
د کاغذ اندازه ۶۰۵ × ۴۱۵ ملي متره ده، په داسې حال کې چې د ګل بوټي تزئیني قالب ۱۴۰ × ۲۶۵ ملي متره اندازه درلوده. د همدې توپیر له امله پاڼه په ځانګړي ترتیب وېشل شوې ده، څو د تزئین قالب ته مناسب ځای برابر شي.
د اصلي متن تر څنګ پاتې شوې حاشیه هم تشه نه ده پرېښودل شوې. کاتب د لیک د اصلي برخې له بشپړولو وروسته پاڼه ۱۸۰ درجې څرخولې، خو په بل مخ یا سرچپه کړې نه ده، او د همدې پاڼې په حاشیه کې د متن لیکلو ته دوام ورکړی دی. په دې توګه یې اضافي متن یې په مایله بڼه لیکلي دی.
د پاڼې پر اصلي برخه او حاشیه له مخکې په کم رنګو کرښو نښې ایستل شوې وې، څو د لیکلو ترتیب منظم پاتې شي. دا طریقه د دې څرګندونه کوي چې د لیک په چمتو کولو کې د متن د تنظیم او د پاڼې د ښکلا ترمنځ اړیکې ته پام شوی و.

د تاج بڼه او د تزئین سیمبولیک ارزښت

د لومړۍ رنګه پاڼې ګل بوټي رسامي او میناتوري تزئین په منځ کې د تاج په څېر یوه بڼه لري او په دواړو اړخونو کې دوه نیم نیم تاجونه لیدل کېږي. دغه بڼې د دوو نیمه تاجونه د مربع شکله چوکاټونو په منځ کې ځای پر ځای شوې دي؛ په یوه چوکاټ کې هندسي نقشونه او په بل کې ګل بوټي تزئین کارول شوی دی.
د تاج په څېر نقش بڼه له شاهي مقام او جاه و جلال سره څرګند بصري تړاو لري او د لیک د لېږونکي، امیر عبدالرحمن خان، له سلطنتي حیثیت سره مناسبه برېښي. که څه هم د دې نقش دقیق سیمبولیک تفسیر جلا څېړنې ته اړتیا لري، خو د دغه ترکیب د شاهي تشریفاتي هنر له ځانګړتیاوو سره سمون لري.
داسې ښکاري، کله چې د تزئین قالب چمتو شوی، د تذهیب او رنګولو بهیر پیل شو. تذهیب هغه هنري تخنیک دی چې په کې د سرو زرو په وسیله د لیکونو، کتابونو او اسنادو پاڼې ښکلې کېږي.
په دې خریطه کې د سرو زرو نرۍ پاڼې کارول شوې دي. د تاریخي تذهیب په دودونو کې نکریزې، زعفران، انار، وریجې او قیمتي ډبرې هم د رنګونو د برابرولو له موادو څخه ګڼل کېدل. خو د دې ځانګړي اثر د نورو رنګونو دقیقې سرچینې نه دي مالومې.
په تزئین کې تیاره شین، د تور روښانه سیورۍ، د ګلابي رنګ دوه درجې، د عاجي سپین رنګ، ارغواني ته مایل آبي او بانجاني روښانه سور رنګ لیدل کېږي. د دغو رنګونو او سرو زرو ترکیب د پاڼې تزئین ته ځانګړی بصري تنوع وربښي دی.

"یا هُو" ؛ د الله تعالی یادونه

د تزئیني چوکاټ لاندې د "یا هُو، یا هُوَ"(یا هوْ / یا هوَ) عبارت په ښکلي خط لیکل شوی دی او په عرفاني او دیني استعمال کې د الله تعالی د یادونې او ستاینې مانا لري.
د دغه عبارت شتون د لیک له هنري جوړښت سره یو دیني اړخ هم نښلوي. دا احتمال شته چې کاتب یا د تزئین هنرمند د لیکلو له پیل څخه مخکې د الله تعالی یادونه د توکل او معنوي توجه د څرګندولو لپاره کارولې وي؛ خو د دې نیت په اړه قطعي پرېکړه له موجودو شواهدو څخه نه شي کېدای.
په هر حال، د شاهي تزئین، خطاطۍ او دیني عبارت یو ځایوالی د دې پاڼې هنري او فرهنګي ارزښت لا څرګندوي.
په پنځم نمبر انځور کې دویمه او په شپږم نمبر انځور کې دریمه پاڼه؛ زرین چوکاټ، نېټه او د امیر مهر ښکاري.
د لیک دویمه او دریمه پاڼه د لومړۍ پاڼې په پرتله ساده تزئیني جوړښت لري. پر هره پاڼه زرین چوکاټ جوړ شوی او په پورتنۍ برخه کې یوه کوچنۍ ګل بوټي ښکلي نقش لیدل کېږي. دغه پاڼې هم د لیکلو لپاره له مخکې په کم رنګو کرښو نښه شوې وې. د لیک د لیکلو له بشپړېدو وروسته نېټه هم ورزیاته شوې ده: د تحریر نېټه ,,في یوم یکشنبه شهر رمضان المبارک سنه ۱۳۱۶ هجري مطابق,, د سرچینې له مخې د ۱۸۹۹ زېږدیز کال د جنورۍ میاشتې له ۱۵ مې سره تړاو لري. وروسته امیر عبدالرحمن خان د لیک د اصلي متن په پای کې، د پاڼې په چپ اړخ کې، خپل مهر لګولی او خپل لاسلیک یې پرې کړی دی. د افغانستان شاهي دولت مهر او د پاچا لاسلیک د رسمي مکاتبې د تصدیق او د لېږونکي د هویت مهمې نښې وې.
د لیک د تزئین او لیکلو بهیر ښایي د څو کاتبانو او هنرمندانو په همکارۍ ترسره شوی وي. خو د موجودو مالوماتو له مخې، د دې اثر په جوړولو کې د ګډون کوونکو کسانو دقیق شمېر نه شي ټاکل کېدای.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

د کڅوړې وربښميني او د پنبې پوښونو ساتنې او ښکلا ګډ هنر

د خريطې په جوړښت کې يوازې ليک او پاکټ نه، بلکې دوه بېلابېل توکرين پوښونه هم شامل وو. دري مخيز ليک قات شوی او په يوه کاغذي پاکټ کې اېښودل شوی دی. د پاکټ په موم مهر لګول شوی، بيا په وربښمينه کڅوړه کې ځای پر ځای شوی او وربښميني کڅوره د پنبې يا کربيسکي د جال په څير پوښ کې دننه شوې چې په ۹ نمبر انځور کې کتلی شي. د دويمې کڅوړې اندازې ښيي چې د ابي پنبې پوښ د وربښميني کڅوړې د ساتنې محافظتي پوښ په توګه کارول شوی وه.

د نارنجي رنګه، د کربيسکو يا پنبې شکله وربښمو کڅوړه

د خريطې وربښمين پوښ له نارنجي رنګه وربښمو څخه جوړ شوی دی. په لسم نمبر انځور کې کتلی شي. د ټوکر اوبدل يې د الماسي بڼې مايل جوړښت لري، چې د نساجۍ په اصطلاح کې ورته ”*Diamond Twill Weave*“ ويل کېږي. په دې کې تاو شوي سپين زر او د سپينو زرو د پټې په څېر تارونه هم کارول شوي دي.
د کڅوړې يوه لنډه او يوه اوږده څنډه په لاس ګنډل شوې ده. د هغې د خولې څنډه د زمردي شين وربښمو په اطلسي تار اوبدلو سينګار شوې او لاندې يې د روښانه ګلابي رنګه پنبې يو نرى، نسبتاً پرانيستى اوبدل شوى ټوکر کارول شوی دی.
د نارنجي رنګه وربښمو، سپينو زرو او زمردي شين رنګ يوځايوالی د دې کڅوړې د هنري جوړښت او د ټوکر د انتخاب ځانګړتيا څرګندوي.
بهرنی پوښ د طبيعي رنګ لرونکي بوبينيټ (Bobbinet) دا يو نازک ماشيني جوړ شوي شپږ ضلعي جال ته ورته ټوکر دی، چې جوړښت يې له عادي اوبدل شوي ټوکر سره توپير لري. په منځنۍ برخه کې يو څرګند درز يا خط ليدل کېږي چې ښيي دواړه کڅوړې په نيمايي کې قات شوې وې.
د دغو پوښونو جوړښت څرګندوي چې خريطه يوازې د ليک د لېږد وسيله نه وه؛ د ليک د ساتنې، د موادو د انتخاب او د ظاهري ښکلا لپاره هم ځانګړی ترتيب په پام کې نيول شوی و.

د خريطې د چمتو کولو بشپړ بهير

د دې تاريخي اثر د جوړولو بهير له کاغذ څخه پيل شوي او د ليک په لېږلو سره پای ته رسېدلی. لومړی کاغذ برابر شوی، پاڼې په مناسب ترتيب وېشل شوې، کرښې پرې ايستل شوې او تزئيني قالب چمتو شوی. وروسته د سرو زرو په وسيله تذهيب، رنګول ميناتوري او خطاطي ترسره شوې ده.
د ليک له ليکلو وروسته نېټه، مهر او لاسليک ورزيات شوي دی. بيا ليک قات او په کاغذي پاکټ کې اېښودل شوی دی. د پاکټ په موم مهر شوي، په وربښمين کڅوره کې ځای پر ځای شوي او په پای کې د پنبې جال په څير کڅوړه کې دننه ايښودل شوی دی. په دې توګه دغه شاهي خريطه د لېږلو لپاره چمتو شوی ده.
دا پړاو پسي پړاوونه د کار د تنظيم، د موادو د انتخاب او د خو بېلابېلو مهارتونو د يو ځای کېدو څرګندونه کوي. د کاغذ جوړولو، خطاطی، تذهيب، ټوکر اوبدلو او ګنډلو هنرونه په يوه واحد رسمي اثر کې سره يوځای شوي وو.

له سياسته ورهاخوا؛ د افغان شاهي دولت هنر تاريخي ارزښت

که د خريطې لغوي مانا ته يوازې د کڅوړې په توګه وکتل شي، ښايي د دې اثر بشپړ ارزښت څرګند نه شي. کڅوړه په يوازې ځان د هغې تولې تاريخي ماناوې نه شي رانغاړلی؛ ځکه د دې اثر ارزښت د ليک، پاکټ او دواړو پوښونو په ګډ جوړښت کې نغښتی دی.
دا څېرنه موږ د دوو مهمو سياسي مقامونو ترمنځ له رسمي مکاتبې څخه ورهاخوا بيايي او د هغه کار، مهارت او هنري هڅو انځور راښيي چې د دې ليک په چمتو کولو کې ترسره شوي وو.
د دې خريطې هره برخه د يوې ځانګړې کيسې استازيتوب کوي: د کاغذ اوبه ښکله نښان د توليد او سوداګرۍ له تاريخ سره تړاو لري؛ خطاطي او تذهيب د کتابت او تزئين هنر څرګندوي؛ مهر او لاسليک د رسمي مکاتبې هويت تثبيتوي؛ او وربښمين او د کربيسکي پنبې پوښونه د ساتنې او ښکلا ترمنځ اړيکه رامنځته کوي.
په همدې دليل، دغه خريطه د نولسمې پېړۍ د افغانستان د شاهي هنر يوه ځانګړې تاريخي بېلګه ګڼل کېدای شي. دا موږ ته ښيي چې په هغه وخت کې رسمي مکاتبات يوازې د سياسي پيغامونو د لېږلو وسيله نه وه، بلکې د هنر، تشريفاتو، د ادبي القابو، د ليکوالی او مادي کولتور د ګډ حضور څرګندونه يې هم کوله.

د نېټو تاريخي ارزونه

د دې تاريخي دوسيې د څېړنې پر مهال د اسنادو د نېټو توپير ځانګړې پاملرنې ته اړتيا لري. د خريطې د ليک نېټه د ۱۳۱۶ هجري قمري کال د رمضان دويمه او د ۱۸۹۹ زېږديز کال د جنورۍ ۱۵مه ثبت شوې ده؛ خو د ليک پر

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکي په ځير و لولئ

لومړۍ پاڼه د جنورۍ ۲۳مه نېټه هم په سور رنګ لیکل شوې ده. د کاغذي لفافي نېټه بیا د جنورۍ ۱۵مه ښودل شوې ده.
د دغو نېټو د توپیر د روښانولو لپاره اړینه ده چې د اصلي اسنادو نېټې، د آرشیف ثبت شوي مالومات او د هجري قمري او میلادي کلیزونو له مخې محاسبه شوې نېټې په خپلواکه توګه وکتل شي. تر هغه چې دا توپیرونه د باوري سرچینو له لارې نه وي روښانه شوي، د نېټو د سمون په اړه باید قطعي حکم ونه شي.
له همدې امله، د دې دوسیې د علمي خپرولو پر مهال غوره ده، چې د اصلي اسنادو پر مخ ثبت شوې نېټې، د آرشیف په تشریحي مالوماتو کې راغلې نېټې او د کلیزونو یا جنتري له مخې محاسبه شوې نېټې له یو بل څخه جلا وښودل شي. تر هغه چې دا توپیرونه د اصلي اسنادو او باوري کلیزیزو سرچینو له لپارې روښانه شوي نه وي، له دې کبله باید د نېټو د سمون په اړه قطعي حکم ونه شي.

څېړنیزه پایله

د تشریفاتي القابو تحلیل څرګندوي چې د امیر عبدالرحمن خان په دوره کې ډیپلوماتیکه ادبي ژبه یوازې ظاهري تعارف او رسمیت پېژندنې وسیله نه وه، بلکې د سیاسي تعادل ساتلو، سیاسي اړیکو د تنظیم او د متقابل درناوي د څرګندولو مهمه وسیله هم وه. کاتبانو او منشیانو د ژبې له داسې جادو کلمو څخه کار اخیستلو یا د داسې الفاظو او اصطلاحاتو کارونه په پام کې نیوله چې له یوې خوا یې د برتانوي استازي سیاسي مقام ته درناوی څرګنداوه او له بلې خوا یې په زغرده د افغانستان د پاچا بشپړ کورنی استقلال، د افغانستان د امیر خپلواک سیاسي دریځ، دیني مشروعیت او پر هېواد د واکمنۍ حیثیت ساتنه کوله.
د امیر عبدالرحمن خان شاهي خریطه د افغانستان د ډیپلوماتیک تاریخ او هنري میراث د مطالعې لپاره ارزښتناکه سرچینه ده. دا اثر د یوه رسمي لیک له ساده مفهوم څخه ډېر پراخ دی؛ ځکه د هغه په جوړښت کې د کاغذ د تولید، خطاطۍ، میناتوري، تذهیب، رنګونو، مهر، لاسلیک او توکو د هنر بېلابېل اړخونه سره یوځای شوي دي.
د دې خریطې تاریخي اهمیت یوازې په دې کې نه دی چې له امیر عبدالرحمن خان څخه لارډ کرزن ته استول شوې وه، بلکې په دې کې هم دی چې د خپل وخت د شاهي مکاتباتو د چمتو کولو او لېږلو بهیر په عیني او مادي بڼه راښیي.
د دې اثر ساتنه او علمي څېړنه موږ سره مرسته کوي چې د افغانستان د نولسمې پېړۍ د دولتي اداري، هنري دودونو او ډیپلوماتیکو اړیکو په اړه خپل مالومات پراخ کړو. خریطه په همدې توګه د یوه رسمي پیغام تر څنګ، د افغانستان د تاریخي او هنري میراث یوه مهمه پاڼه هم ده.
د امیر عبدالرحمن خان او لارډ جورج ناتانیل کرزن ترمنځ دا لیکونه د نولسمې پېړۍ په وروستیو کې د افغانستان او برتانوي هند د اړیکو د مطالعې لپاره ارزښتناک تاریخي اسناد دي. د لیکونو محتوا د سیاسي او ډیپلوماتیکو مناسباتو په اړه مالومات وړاندې کوي، په داسې حال کې چې د هغوی کاغذونه، مهرونه، لفافې او وربښمین او جالی یې پوښونه د هغه وخت د لیک لېږد د مادي او هنري کولتور ښیلګې دي.
د دغو اسنادو څېړنه څرګندوي چې تاریخي لیکونه یوازې د لیکل شوو خبرو د ثبت وسیلې نه دي؛ بلکې د هغوی فزیکي جوړښت، د ساتنې طریقه، د مهرونو کارول او د لېږد تشریفات هم د تېر وخت د سیاسي اړیکو، اداري دودونو او هنري میراث په پېژندلو کې مهم رول لري.

پای
د اخیځلیک تاریخي سرچینه:
لندن د برېټانیا ملي کتابتون(British *Library)*
: Mss Eur د اسنادو شمېره ؛: A Ceremonial Illuminated Letter in Persian and a Kharita F111/361.
دغه تاریخي سند د کرزن د اسنادو (Curzon Papers) په ټولګه کې ساتل کېږي او د قطر هیواد ډیجیټلي کتابتون لپاره هم په ډیجیټلي بڼه کې یوه نسخه هم چمتو شوې ده.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ

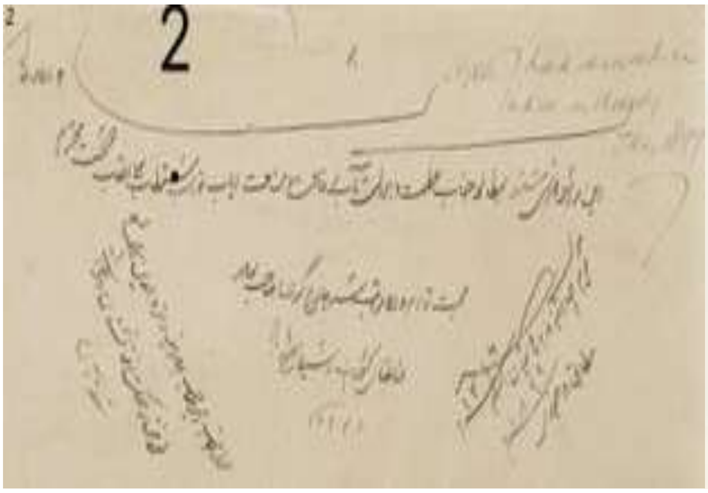
2

1. پاڼه

3.

5.

4.

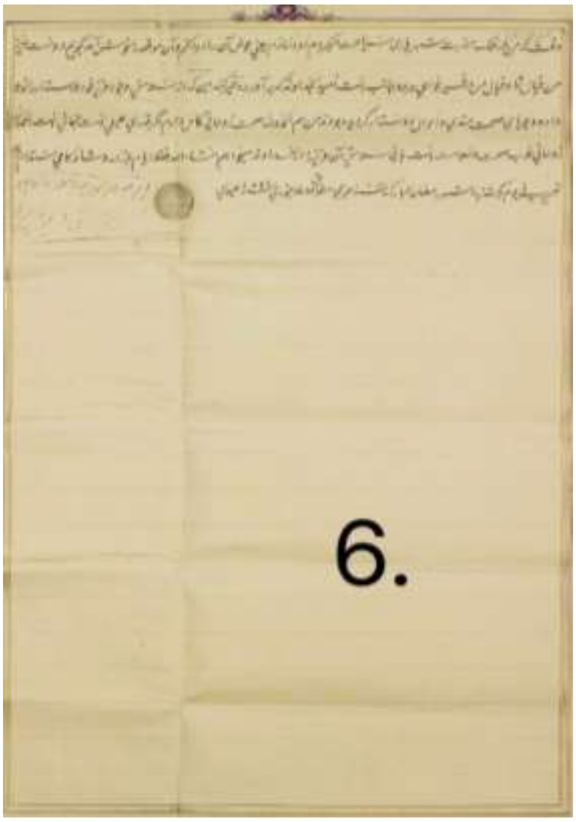

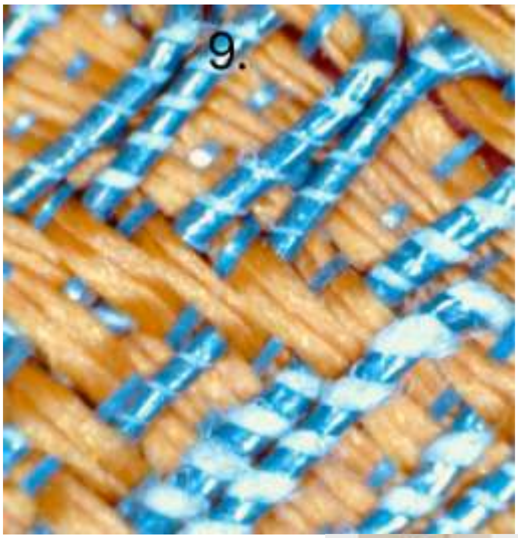

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بنې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکي په ځير و لولـئ